

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA PELE (FAL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

DIBATSELA 2018

MEPUTSO: 80

NAKO: Diiri tše 2

Palomoka ya matlakala a dipotšišo ke 11.

DITAELO LE TSHEDIMOŠO

1. Lephephe le, le arotšwe ka DIKAROLO TŠE THARO, e lego YA A, YA B le YA C.

KAROLO YA A: Tekatlhaloganyo (30)
KAROLO YA B: Kakaretšo (10)
KAROLO YA C: Thutapolelo le Tšhomišopolelo (40)

2. Badišiša ditaelo ka šedi.

3. Araba dipotšišo KA MOKA.

4. Ngwala KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE letlakaleng LE LEFSA.

5. Thalela mošomo wa gago ka morago ga KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE.

6. Nomora dikarabo go swana le dipotšišo.

7. Tshela mothaladi ka morago ga karabo YE NNGWE le YE NNGWE.

8. Ela hloko mopeleto le tlhamego ya mafoko.

9. Nako ye e ukangwago:

KAROLO YA A: Metsotso ye 50
KAROLO YA B: Metsotso ye 20
KAROLO YA C: Metsotso ye 50

10. Ngwala ka bothakga ka mongwalo wo o bonalago.

KAROLO YA A: TEKATLHALOGANYO**POTŠIŠO YA 1**

1.1 Badišiša temana ya ka tlase gomme o arabe dipotšišo tša go e latela.

SETŠWELETŠWA SA A**TSOGA O ITIRELE**

1	'Ga re na mešomo'. Wo ke mmolelwana wo o tletšego melomong ya magagešo. Bontši bo dutše ka menagano. Bangwe ba bolela ge bona ba ka se rekiše mebileng e lego seo ba rego se ba nyatšiša ka batho. Mantšu a, 'batho ba tlo reng' a medile megopolong ya mašabašaba. Go kota le go loga meriri, go loga mekotla le magogwa, go roka diaparo le dieta, ke mešongwana yeo motho a ka iphedišago ka yona. Se se ka mo kgontšha go ba le mathomo a ditlalemeso.	5
2	Mosadi šo, o tsoga mašego o boa mašego ka kgopolo ya go seleda digotlane tšeo di butšego melomo bjalo ka mafotwana a swerwe ke tlala. Dirathana di mo lebeletše ka mahlong ka ge a atetšwe ke mohlako. O naganne go ya go moagišane gore a time hlaga ye e swago. A ba a ikgala e sa le yena ka noši ka la gore yoo le yena ke gona a tsenale morwalo hlogong go tšwa mebileng go rekiša, a ka kgopela motho yo mobjalo bjang?	10
3	Mafelelong a beta pelo, a tšea hlong a e phaela ka thoko, a re yo a segago a sege le sa mo hlabetše. Monagano wa šila matlabotša wa ba wa thumeletša. Go loga magogwa, meriri le mekotla ga a kgone, go roka diaparo le gona nkhokho. Kgale le kgale o be a bontšha gabotse gore ke nala di a rotha. A lemoga ge fela a kgona go hlatswa le go apeela bana dijo ka gae. Go hlatswetša motho yo mongwe go yena ke morotoga ka gore o tlo šalašalwa morago ka la gore mo le mola ga se tša tloga gabotse. A bona mošomo wa go apea bogobe o le bobebe. Pitša, dikgong, sešebo, gammogo le bupi di gona.	15
20
4	A thoma ka go nyakanyaka lefelo, a bona banna ba aga moago wo mogolo, a tseba ge e le batho le bogobe. <u>Tšatši la mathomo a kokobana moo, a ba a swarwa ke boroko, a sa tsebe ye tšhweu le ye ntsho.</u> Mathapameng ao ge banna ba fologa meago, ba mo tloša hlong ka go reka tše pedi tše tharo. A boela gae a boetšwe ke yela ya sešebo sa bana le bupi. Seo sa mmea pelwanatšhwana. Tshepo le kholofelo tša mo etela.	25
30
5	Ka moswane a swara kgogo molomo. Botse bo bonwe mohlang e le woo. Botšheladitšhila bo meditše melatša ya banna ge ba gopotše bja go fiša bja mosadimogolo yo. Go a holofetša. O ile gae a khuparetše. Matšatšing ano, e bile o apea ka ye kgolo. Mošomo ke o mo ntšhi. Bareki ba beeletša sesola ba sa fihla gore ba se hlaelwe. Ka nako ya ge dijo di lokile, ke semphetekegefote, ba kgobokana boka motšhišhi wa dinose.	35

	O feditše a nyakile wa go mo hlatswetša dibjana gore mošomo o tšhabe diatla. Ke nnete la go tšwa kgauswi ga le gona lehumo, motho ke go tšwa sethitho. Lela la gore mešomo ga e gona, ke nonwane go mosadi yo. O ra tšhego ge e se ya kokota mojako wa ntlo ya gago!	40
6	Go kota meriri, ga go nyake mašeleng a go bonala. Ge sekotameriri se le gona le <i>sepiritšhi</i> sa go bolaya ditwatši gore maphelo a batho a bolokege, o bolaile. Meriri ke mosegaohloga, ga go ne gore batho ba se tle ka gore ba ka se dule ka meriri ya ntšhuthu. Modimo o re file matsogo le maoto, ka tšona A kwešiša gore re tlo di šomiša go loga maano a diišamaleng.	45
7	Ke nnete mošomo re ka se o hlakanele, sa motho ke go iteka, e sego go phutha matsogo mo e kego o thapelong. Ba ba di bonego, ba tshwetše mare moleteng wa ditšhoši, ba etela mohlwa gore ba bone, go swana le mosadi yo. Mohlomongwe ke gona gore ga se tša go fihlela, ke ka fao matepe a sa go širago. Segolothata ke go tsoga le bona, wa boa le bona ge le sobela.	50

[Boitlhamelo]

- 1.1.1 Tsopola mantšu ao a bolelwago thwii ke magagešo go ya ka TEMANA YA 1 mabapi le mošomo. (1)
- 1.1.2 Efa lebaka leo le dirago gore batho ba bangwe ba se rate go rekiša mekgotheng go ya ka TEMANA YA 1. (1)
- 1.1.3 Ka dintlha TŠE PEDI tšweletša seo lefoko le le latelago le se bolelago.
'Mafelelong a beta pelo, a tšea hlong a e phaela ka thoko, a re yo a segago a sege le sa mo hlabetše.' (2)
- 1.1.4 Mešomo ke ye mentši go ya ka TEMANA YA 1. Efa YE MERARO fela. (3)
- 1.1.5 Ka dintlha TŠE THARO ke eng seo se gapeleditšego mosadi yo go tsoga le go boa mašego go ya ka TEMANA YA 2? (3)
- 1.1.6 Efa sekapolelo le mohuta wa sona seo se laetšago gore bana ba swerwe ke tlala, TEMANENG YA 2. (2)
- 1.1.7 Hlaloša mebolelwana ye e latelago go ya le ka mokgwa wo e šomišitšwego ka gona.
(a) 'nala di a rotha'
(b) 'ke morotoga' (2)

- 1.1.8 Lefoko le le thaletšwego TEMANENG YA 4 le re utollela diponelo pele dife? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.1.9 Bapetša TEMANA YA 3 le YA 5 o lebeletše bophelo bja mosadi yo go bolelwago ka yena setšweletšweng se. (2)
- 1.1.10 Na ke ntlha goba ke kakanyo gore batho ba go rekiša mebileng ke bao ba hlakago? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.1.11 Ke thuto efe yeo e tšweletšwago ke ditemana tše? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.1.12 Maikutlo a gago ke afe go lebeletšwe mosadi yo go bolelwago ka yena mo DITEMANENG TŠA 2 go fihla go 5? Fahlela. (2)
- 1.2 Lebelela seswantšho sa ka tlase gomme o arabe dipotšišo tša go se latela.

SETŠWELETŠWA SA B

[E amantšwe go tšwa go inthanete]

- 1.2.1 Kgetha karabo ya maleba. Seswantšho sa ka godimo se laetša:
 A Go hlapa matsogo.
 B Seno sa go tšwa go apola.
 C Seno sa matutu a dinamune.
 D Seno sa go tšwa go perekisi. (1)
- 1.2.2 Ke leekiši lefe leo le tšweletšwago ke tiragalo ya mo seswantšhong? (1)
- 1.2.3 Leadingwa ke lentšu leo le adimilwego go tšwa dipolelong tše dingwe. Ngwala mehlala YE MEBEDI ya maadingwa go tšwa seswantšhong. (2)
- 1.2.4 Tšweletša bohlokwa bja go ja le go nwa meetse a seenywa sa mo seswantšhong. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO**POTŠIŠO YA 2**

Bala temana ya ka tlase gore o kgone go ngwala dintlha TŠE ŠUPA ka mathata ao a dirago gore dipoelo di phuhlame.

ELA HLOKO

1. Ngwala dintlha TŠE ŠUPA mafokong ao a feletšego ka mantšu ao a sa fetego 70.
2. Nomora mafoko a gago go tloga go 1 go fihla go 7.
3. Ngwala ntlha E TEE lefokong LE LENGWE le LE LENGWE.
4. Šomiša mantšu A GAGO.
5. Ngwala palomoka ya mantšu ao o a šomišitšego ka mašakaneng mafelelong a kakaretšo ya gago.

SETŠWELETŠWA SA C**MAITSHWARO A GO PHUHLAMIŠA DIPOELO**

Lefaseng ka moka go lliwa sa rare ijoo! Kgomoyarare ijoo! Bana ba iphetošitše diphiri ka malapeng, dikolong le mekgotheng. E le gore go ka dirwang ge di eme ka tsela ye? Kgoro ya Thuto e lla ka dipoelo tšeo di theogang ka peresente ya godimo ngwaga ka ngwaga. Diokobatši le dinotagi ke bagwera ba maseana ao a sa nkgago mekgato. Tšona di nyameletša bokamoso bja bona. Ga go robalwe, go lalwa go sepelwa le mebila.

Naa nako ya go bala dipuku ba tla e hwetša kae? Ba ikgapa ba ikgoroša. Ge e le lentšu la batswadi le barutiši, ga ba sa le ela hloko. Ba dira mediro ya bosawane yeo e sa kgahlego batswadi ba bona. Borakgwebo ga ba bo pate le gatee. Dithoto tšeo ba di šometšego ka boima, di tšewa ka motsotswana.

Makgarebjana le ona a nwa gore motho a lebale gore ke yena mang. Gona moo go hlolega dimpa tša go se beakanyetšwe. Mmušo o rile o dira botho ka gore ba tsene dikolo ka dimpa, bona ba o kwetše thoko. Ke re bomamišana ga ba na nako ya go ka hloma dihlophana. Go ima le ba kreiti tša fase. Ga ba nagane le go ka hloma dihlophana tša go ithuta le ge e le go ka kgopela thušo barutišing ba bona.

[Boitlhamelo]

PALOMOKA YA KAROLO YA B:**10**

KAROLO YA C: THUTAPOLELO LE TŠHOMIŠOPOLELO**POTŠIŠO YA 3**

Lebeledišiša papatšo ya ka tlase gomme o arabe dipotšišo tša go e latela.

SETŠWELETŠWA SA D**ETLANG MADULONG A MAKGONTHE**

O lefela madulo wa ikhweletša dijo ntle le tefo

CAVES ke lefelo la banna fela

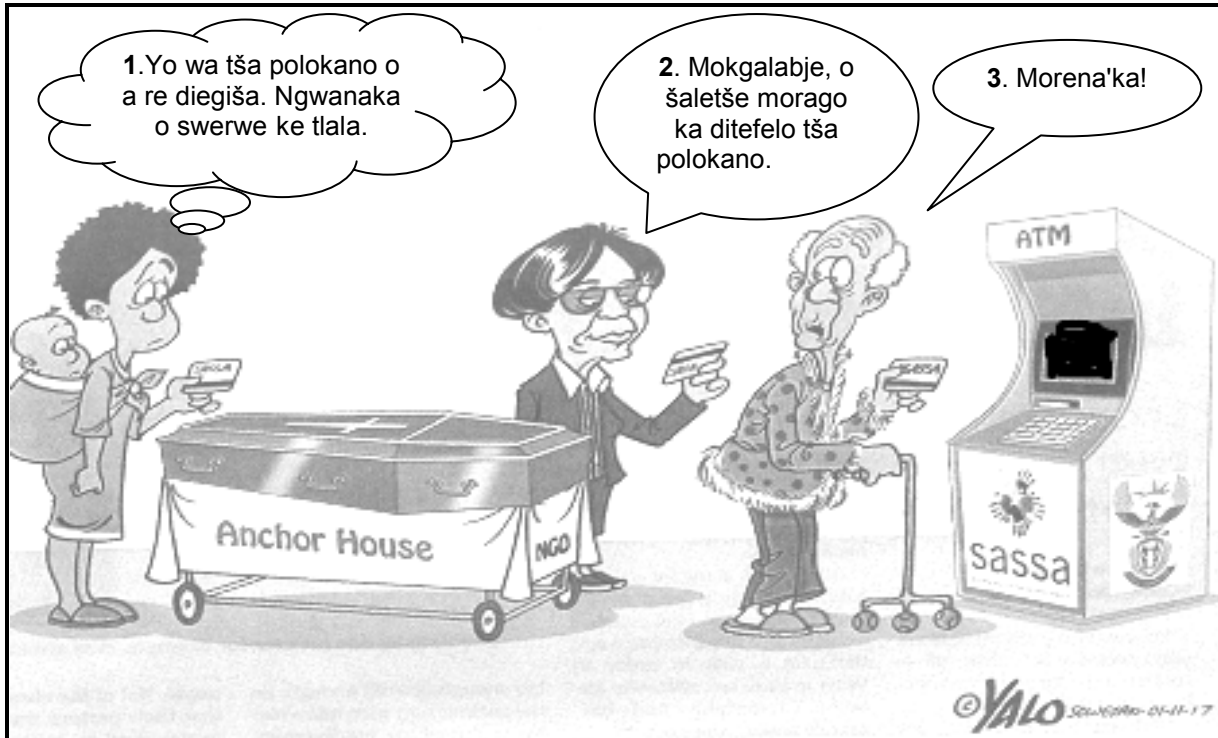
[E amantšwe go tšwa go inthanete]

- 3.1 Kgetha karabo ya maleba. Ke eng se se bapatšwago ka godimo?
 A Madulo
 B Lewa
 C Sethokgwa
 D Mohlagase (1)
- 3.2 Tsopola lefoko leo le laetšago kgethologanyo papatšong. (1)
- 3.3 Laetša dithekniki TŠE PEDI tšeo di šomišitšwego papatšong. (2)
- 3.4 Ke dilo dife TŠE PEDI tše bohlokwa tšeo mongwadi a sego a di tšweletša papatšong ye? (2)
- 3.5 Go tšwa papatšong, hlama 'slogan' seo se ka sepedišanago le papatšo ye. (2)
- 3.6 Go tšwa go lefoko le: 'ETLANG MADULONG A MAKGONTHE', bontšha lentšu la go jabetša o be o fahlele karabo ya gago. (2)

[10]

POTŠIŠO YA 4

Lebeledišiša khathuni ya ka tlase gomme o arabe dipotšišo tša go e latela.

SETŠWELETŠWA SA E

[E amantšwe go tšwa go: Sowetan, 2017]

- 4.1 Tiišetša seo se bolelwago ke PUDULA YA 2 o lebeletše khathuni. (1)
- 4.2 Khathuni ye e laetša ...
- A batho ba go ya kliniking.
B batho ba go gola mphiwafela.
C bašomi ba Sassa.
D batho ba go ipereka. (1)
- 4.3 Polelommele ya motho wa PUDULA YA 3 khathuning e tšweletša botšofadi. Efa mehlala YE MEBEDI. (2)
- 4.4 Ka dintlha TŠE PEDI, laetša kgegeo yeo e tšweletšwago ke PUDULA YA 2, o lebeletše khathuni ka moka. (2)
- 4.5 Polelo ya PUDULA YA 3 ya gore 'Morena'ka' e tšweletša eng? Tšweletša ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 4.6 Sefahlego sa motho wa PUDULA YA 1 se tšweletša maikutlo a mohuta ofe? Fahlela ka lebaka. (2)

[10]

POTŠIŠO YA 5

- 5.1 Bala temana ya ka tlase ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go e latela.

SETŠWELETŠWA SA F

TLHOMPHO E TLIŠA KATLEGO	
1	Morutiši o ruta barutwana gore ba be le bokamoso bja go phadima. Ge o sa theeletše, o tla šitwa. Malose o rile ge a re phaphara! Ya ba selemo ke ngwagola.
2	O be a ke tira yo bohlejana mo ga re ga ngwaga. Lehono o šupa barutiši ka monwana. Ke tšeo di bonwago ke barutiši. Gare ga ngwaga ba leka ka mešogofela go fa barutwana tsebo eupša ga ba theeletšwe. 5
3	Mešomo ya gae le ya phapoši go bona ke kotlo mola e le yona e ba tlatšago ka tsebo ya go lebana le tihahlobo ya mafelelo a ngwaga.
4	Bašemane ba rata segwera, ba itulela botshwelamare ka nako ya dithuto mola banenyana ba budušitše tsejana ya bookelong. O ka beakanya lapa le se gona? Gona o tla le beakanya wa tla wa le fepa ka eng o sa šome? Go bohlokwa go ba le kgetho ye botse ya segwera. Ba be le ditoro ba be ba fišagalelwe go di fihlelela. 10
5	Batswadi, mmušo le setšhaba ka moka ralokang karolo ye bohlokwa maphelong a bafsa. A re boleleng ge re bona ditiro tšeo di bušetšago bafsa morago bokamosong bja bona. Tau tša hloka seboka di šitwa ke ... 15

[Boitlhamelo]

- 5.1.1 Ngwala lefoko le le latelago ka letlago:

'Morutiši o ruta barutwana' (1)

- 5.1.2 Kgetha karabo ya maleba: Lentšu leo le thaletšwego go lefoko la ka fase ke (leekiši/lelahlelwa).

Malose o rile ge a re phaphara, ya ba selemo ke ngwagola. (1)

5.1.3 Lebanya karabo ya maleba go tšwa go KHOLOMO YA B le YA A.

KHOLOMO YA A	KHOLOMO YA B
(a) Morutiši o ruta barutwana.	A lefokopotšišo
(b) Batswadi, mmušo le setšhaba ke ...	B paronimi
(c) Ke leina leo le bopilwego ka diripa tše fapanego tša polelo.	C mainagohle
(d) O ka beakanya lapa le se gona?	D botshwelamare
	E honorofiki

(4 x 1) (4)

5.1.4 Lefoko le le latelago le na le diphošo tša mopeleto le maswaodikga. Le phošolle ka mokgwa wa go le ngwalolla.

'O be a ke tira yo bohlejana mo ga re ga ngwaga.' (3)

5.1.5 Kopanya mafoko a a latelago gomme o bope lefoko LE TEE la go kwagala:

Bašemane ba rata segwera. Ba itulela botshwelamare. (1)

5.1.6 Tšweletša lefoko le 'Bašemane ba rata segwera'.

(a) Ka tirwa (1)

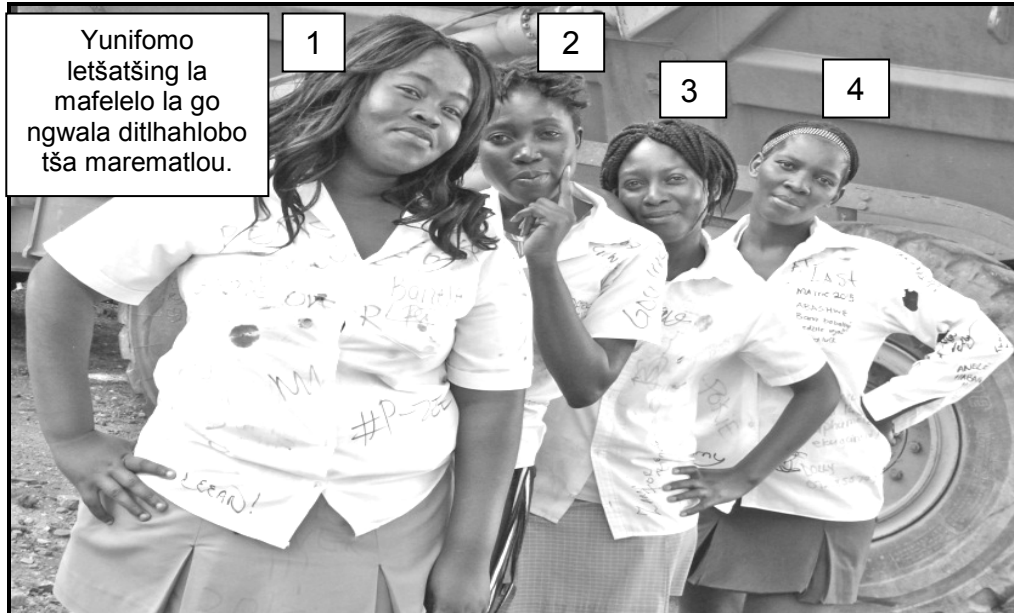
(b) Ka kganetšo (1)

5.1.7 Feleletša seema sa ka tlase o be o bolele gore gantši se šomišwa neng polelong.

'Tau tša hloka seboka di šitwa ke ...' (2)

5.2 Lebeledišiša diswantšho tša ka tlase gomme o arabe dipotšišo tša go di latela.

SETŠWELETŠWA SA G

Yunifomo letšatšing la mafelelo la go ngwala ditlhahlobo tša marematlou.

[E amantšwe go tšwa go inthanete]

- 5.2.1 'Letšatšing' go tšwa seswantšhong e šomišitšwe bjalo ka nako. Le ngwale lefokong bjalo ka lehlathifelo. (1)
- 5.2.2 Kgetha karabo ya maleba: Sehlophantšu se 'tša marematlou' se šomile bjalo ka:
- A Lehlaodi
 - B Lediri
 - C Leamanyi
 - D Lekgokedi
- (1)
- 5.2.3 Homonimi ke mantšu ao a swanago ka go ngwalwa a fapanago ka tlhalošo yeo e laolwago ke segalo.
- Ngwala homonimi yeo e tšweletšwago ke polelommele ya mosetsana wa 3 le 4 mafokong a maleba go laetša gore phapano e tlišwa ke segalo. (2)
- 5.2.4 Go tšwa seswantšhong efa lehlaodi la mmala o be o le šomiše lefokong. (2)

[20]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 40
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 80